

УДК 504.062.2

Селезньова О.В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри національної економіки, маркетингу
та міжнародних економічних відносин
Класичного приватного університету

ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто актуальність та особливості двостороннього співробітництва між Україною та Європейським Союзом у сфері охорони навколишнього середовища. Проаналізовано сучасний стан та основні проблеми імплементації українського законодавства до законодавства ЄС, а також визначено чинники, які гальмують та негативно впливають на розвиток екологоорієнтованої національної економіки в умовах глобалізації та стан довкілля. В результаті проведеного дослідження сформульовано основні напрямки та перспективи співробітництва Україна-ЄС у сфері охорони навколишнього середовища, що буде сприяти прийняттю ефективніших природоохоронних рішень та підвищенню екологічної культури в державі в цілому.

Ключові слова: двостороннє співробітництво, екологізація економіки, екологічне законодавство, екологічний розвиток, навколишнє середовище, охорона довкілля.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена актуальность и особенности двустороннего сотрудничества между Украиной и Европейским Союзом в сфере охраны окружающей среды. Проанализировано современное состояние и основные проблемы имплементации украинского законодательства к законодательству ЕС, а также определены факторы, которые тормозят и негативно влияют на развитие экологоориентированной национальной экономики в условиях глобализации и состояние окружающей среды. В результате проведенного исследования сформулированы основные направления и перспективы сотрудничества Украина-ЕС в сфере охраны окружающей среды, что будет способствовать принятию более эффективных природоохранных решений и повышению экологической культуры в государстве в целом.

Ключевые слова: двустороннее сотрудничество, экологизация экономики, экологическое законодательство, экологическое развитие, окружающая среда, охрана окружающей среды.

ANNOTATION

In the article actuality and features of bilateral collaboration are considered between Ukraine and the European Union in the field of environmental protection. The current state and main problems of implementation of Ukrainian legislation in the EU legislation are analyzed, as well as factors that hinder and negatively influence the development of an ecologically oriented national economy in the conditions of globalization and the state of the environment. As a result of the study, the main directions and perspectives of EU-Ukraine cooperation in the field of environmental protection are formulated, which will promote adoption of more effective environmental protection decisions and increase of the ecological culture in the state as a whole.

Key words: bilateral cooperation, ecologization of the economy, ecological legislation, ecological development, environment, environmental protection.

Постановка проблеми. Сьогодні в складних умовах існування нашої країни інтеграція України в Євросоюз залишається пріоритетом не тільки вітчизняної зовнішньоекономічної політики, а й виступає стратегічною метою України, пріоритетом нашого внутрішнього подальшого розвитку.

Орієнтація на європейську та євроатлантичну інтеграцію означає глибоку політичну, економічну трансформацію, тобто перетворення України на демократичну, правову, дієздатну державу з відповідними стандартами внутрішньої та зовнішньої політики. Це не тільки допоможе Україні зайняти гідне місце на світовій арені, розширити можливості нашої країни, а й буде виступати стимулом для розвитку й всебічного розвитку України. Співробітництво Україна-ЄС торкається всіх пріоритетних сфер розвитку держави, зокрема регіонального розвитку, промислової кооперації, державних поставок, науки і техніки, галузі охорони навколишнього середовища, енергетики, транспорту, туризму та інших.

Різноманітні аспекти екологізації економіки та економічного зростання є складним і всеосяжним питанням пошуку такого способу існування та розвитку людства, який би дав змогу зберегти якість навколишнього природного середовища для майбутніх поколінь. Актуальним питанням для всіх часів є місце та значення державного апарату в процесі регулювання еколого-економічних систем. Дослідники не залишають пошуку ефективних інструментів мінімізації різниці між суспільними та особистими вигодами. Саме таке теоретичне підґрунтя стало базою для формування подальших наукових розробок щодо природокористування та якості довкілля в умовах економічної системи, що динамічно розвивається.

Сучасний процес екологізації економічних процесів характеризується утвердження нових цінностей у системі традиційних регуляторів економічних відносин у суспільстві, комунікативного обміну світоглядно-екологічним надбанням між різними культурами за умов глобалізації [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань екологізації національної економіки та окремих аспектів імплементації українського законодавства до законодавства ЄС здійснювалося в наукових працях видатних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, таких як С. Антоненко, А. Бохан, О. Веклич, В. Костицький, Ю. Кушнірчук, С. Лутковська, О. Маслюковська, В. Мищенко, В. Мороз, О. Олійник, Е. Ревенко, Д. Серебрянський, І. Синякевич, А. Тищенко та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи цінність на-

укових досліджень учених, слід зазначити, що зберігається необхідність у подальших дослідженнях розвитку аспектів екологізації національної економіки з урахуванням орієнтації на європейську та євроатлантичну інтеграцію. Актуальність зазначеної проблеми, її теоретичне та практичне значення для країни зумовлюють доцільність детальнішого розгляду даного питання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у визначенні характерних особливостей сучасного співробітництва Україна-ЄС в сфері охорони довкілля, що дозволить провести оцінку екологічної складової двостороннього співробітництва між Україною та ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особлива увага в межах двостороннього співробітництва приділена реалізації угод з охорони навколишнього середовища. Адже сьогодні екологічна політика вже не сприймається як додаткова, а розглядається як невід'ємна частина процесу прийняття рішень в економіці.

Одним із важливих документів в межах інтеграції України до ЄС є Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС), укладена сторонами в 1994 році, а також підписаний у 2010 році «Протокол до Угоди про партнерство і співробітництво про доступ України до програм ЄС», згідно з яким Україна отримала доступ до таких двох нових форм допомоги ЄС як «TAIEX» і «twinning». За даними документами Україна була зобов'язана поступово привести своє законодавство у відповідність до законодавства ЄС.

Так, в рамках зазначеного процесу адаптації вітчизняного екологічного законодавства до норм організації Міжвідомча координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у 2001 р. затвердила орієнтовний перелік правових актів ЄС, з якими має бути узгоджене екологічне законодавство нашої держави. Він налічує 56 документів у сфері охорони довкілля і стосується всіх напрямків охорони навколишнього середовища, таких як захист водних ресурсів, флори та фауни, ґрунтів, контроль генетично модифікованих організмів, оцінка шкідливого антропогенного впливу на довкілля, правила поводження з небезпечними відходами, запобігання забрудненням тощо [2].

В прийнятому Верховною Радою України в грудні 2010 року Законі «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 р.» визначено мету та принципи національної екологічної політики, її стратегічні цілі та завдання, а також інструменти реалізації національної екологічної політики [3]. При цьому можна сміло зазначити, що успішність інтеграції України в ЄС залежатиме перш за все саме від ефективної реалізації прийнятих законів, зокрема в екологічній сфері.

Впровадження законодавства ЄС в національне право в галузі охорони навколишнього середовища відбувається в межах 8 пріоритетних секторів, серед яких виділяють:

1. Управління довкіллям та інтеграція екологічної політики у інші галузеві політики.
2. Якість атмосферного повітря.
3. Управління відходами та ресурсами.
4. Якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище.
5. Охорона природи.
6. Промислове забруднення та техногенні загрози.
7. Зміна клімату та захист озонового шару.
8. Генетично модифіковані організми [4].

В цілому воно визначається 29 Директивами та Регламентами ЄС у природоохоронній сфері, які встановлюють загальні правила та стандарти, що повинні бути імплементовані у національне законодавство України.

На сьогодні, Міністерство екології та природних ресурсів України здійснює співробітництво в рамках 47 міжнародних договорів. Але варто зазначити, що навіть після прийняття низки вкрай важливих документів, Україна все ще не зуміла виробити чіткої загальної стратегії щодо ЄС.

За результатами Конференції РІО-92 до Порядку денного на ХХІ ст., що являє собою керівництво з охорони довкілля та розвитку при переході у ХХІ ст., було віднесено питання міжнародної співпраці щодо переходу до сталого розвитку, зокрема, демографічних процесів, сільського господарювання, подолання бідності, безлісся, структурні зміни споживання, здоров'я людства, ефективного використання ресурсів, охорони атмосферного повітря, водних басейнів, біологічного різноманіття, поводження з відходами.

Проаналізуємо виконання за окремими напрямками Порядку денного Україна – ЄС, а також визначимо особливості двосторонньої співпраці в сфері охорони довкілля. За напрямом розробка та імплементация українського законодавства, стратегій і планів у сфері навколишнього природного середовища, зокрема, щодо оцінювання впливу, стратегічної оцінки, доступу до інформації та участі громадськості, рівень виконання оцінено у 80 балів з 183 можливих, а загальний рівень виконання – 44% [5]. На думку експертів, ця ситуація пояснюється наступними чинниками: відсутністю дієвого механізму забезпечення участі громадськості в прийнятті рішень щодо екологізації через ускладнений доступ до екологічної інформації та недосконалість системи захисту персональних даних й комерційної таємниці; невпровадженням у дію спільних нормативно-правових актів, розроблених українською владою за технічною допомогою ЄС, які стосуються оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки.

Аналіз виконання країною Конвенції про стійкі органічні забруднювачі свідчить, що за-

проведені заходи оцінені в 28 балів із 58 можливих, тобто виконання на 57%. За даними фахівців, такий низький рівень зумовлений відсутністю спеціальних уповноважених органів чи інституцій, відповідальних за реалізацію ратифікованих положень Роттердамської, Базельської та Стокгольмської конвенцій, що унеможливує доступ України до фінансових ресурсів Глобального екологічного фонду та цілкове використання цих значних ресурсів.

За результатами виконання Конвенції про охорону біологічного різноманіття Україною отримано 25 балів із 60 можливих, що становить 42% [5]. Такий результат визначається, по-перше, неперіоритетною позицією даного питання та відсутністю методичних підходів до охорони структурних елементів екомережі на законодавчому рівні, по-друге, через відсутність національної стратегії збереження біологічного розмаїття та невиконання багатьох державних та регіональних екологічних програм.

Враховуючи невідповідність вітчизняного законодавства вимогам Організації конвенції, присвяченої питанням доступу до інформації, участі громадськості в процесі прийняття рішень та доступу до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, Україна за результатами виконання даної конвенції отримала 34 бали із 75 можливих, що становить 44% [5]. Належне впровадження Організації конвенції гальмується через відсутність законодавчої та інституційної бази накопичення та використання екологічної інформації, а також через відсутність публічно доступних реєстрів екологічної інформації.

Реалізація положень Рамкової конвенції ООН про зміну клімату встановлена на рівні 42% (виконано 42 положення із 66), а Кіотський протокол до Конвенції ООН про зміну клімату виконано на 39%, що зумовлено відсутністю визначено чіткого порядку реалізації політики щодо зміни клімату. Для ефективнішої імплементації Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до Конвенції ООН про зміну клімату, на думку експертів, потрібно здійснювати виважену кліматоохоронну політику, розширити функції органів виконання положень протоколу на державному та регіональному рівнях управління, а також розробити плани заходів з пом'якшення наслідків зміни клімату та контролю за антропогенними викидами парникових газів тощо.

Реалізація Україною Конвенції Еспо (Конвенція про оцінку впливу на навколишнє природне середовище у трансграничному контексті), визначена на 43%, виконано 27 пунктів із 63 можливих. Низький рівень виконання Конвенції обумовлений відсутністю ефективного механізму оцінки впливу на довкілля в Україні, нерозвиненістю інституту екологічної експертизи, а також недотриманням процедур стратегічної екологічної оцінки.

Положення Віденської конвенції про охорону озонового шару виконано 46 пунктів із

60 існуючих, що складає 75% [5]. До чинників невиконання відноситься недосконалість системи моніторингу якості атмосферного повітря, неефективний адміністративно-кадровий потенціал та низький рівень використання Україною європейського досвіду охорони озонового шару.

Виконання Бернської конвенції, яка присвячена охороні дикої флори та фауни й природних середовищ існування в Європі, відповідає 35% (виконано 18 пунктів із 51) [5]. Такий низький рівень виконання конвенції Україною, на думку експертів, по-перше, визначається відсутністю комплексної інформації та системи показників для моніторингу зазначеного питання. По-друге, недосконалі державна політика в сфері управління земельними ресурсами та містобудування проявляється у відсутності відповідних реєстрів недоторканих зон спеціального природоохоронного значення в Україні, а також бази даних територій, які не підлягають забудові та іншим руйнівним діям.

Загальний рівень адаптації законодавства України до країн ЄС становить 84%, проте його дієвість та реальне впровадження невідчутні. Причиною такої ситуації є відсутність системного підходу до формування та реалізації державної політики соціально-економічного розвитку, зокрема, недосконалість і неузгодженість нормативно-правової бази; обмеженість фінансових ресурсів та недостатні прозорість і контроль за їх використанням; низький рівень екологічної культури та свідомості суспільства [6].

В цілому, аналізуючи процес прийняття управлінських рішень з питань природозбереження, можна виділити наступні системні чинники, які значно знижують ефективність екологоорієнтованих рішень. До них відносять:

- ілюзорність прогресу природного середовища в умовах техногенного впливу;
- динамічність і відносна умовність структури систем;
- якісні стрибки, нелінійність розвитку систем, невизначеність тенденцій (надзвичайні ситуації, кризи);
- адаптація екосистем, їх антропогенно зумовлена трансформація, створення антропогенно модифікованих біогеоценозів [7].

Негативний вплив соціально-економічного розвитку на екосистеми призводить до неминучих змін у їх структурі та якості, що буде визначати в майбутньому несприятливі умови якості життя людства.

Досліджуючи екологічний розвиток України, В. Горохова узагальнює чинники, що поглиблюють кризові явища екологічного розвитку України, до яких науковець відносить:

- відсутність стратегічного мислення та політичної волі держави;
- недостатній розвиток інституційного середовища в галузі;
- відсутність системного підходу до організації державного управління;

– ігнорування екологічних інтересів суспільства, лобіювання необхідних рішень в уряді та парламенті;
 – дефіцит фінансування програм і заходів;
 – другорядність проблем екологічної безпеки [8].

Усі зазначені аспекти характеризують низьку екологічну культуру в державі. Нагальна потреба усвідомлення суспільством та активізації природоохоронних заходів у державі зумовлена вкрай складним становищем екосистеми, проте порівняно з початком розвитку та активізації природоохоронної діяльності за період з 1992 р. до сьогодні відбулися позитивні зрушення в напрямку розвитку екологоорієнтованої національної економіки. Проте, як уже зазначалося, ефективність методів та інструментів екологізації державної політики знижено за рахунок другорядності проблем екології. Практика країн ЄС демонструє широкий спектр методів та інструментів екологізації процесів та налічує їх понад 150. Такі переваги дають змогу підібрати інструментарій з максимальною відповідністю до умов розвитку.

Висновки. Таким чином, враховуючи досягнутий рівень і характер двосторонніх відносин Україна-ЄС та їх перспективи, можна стверджувати, що країна поглиблює співробітництво з Європейським Союзом в сфері охорони навколишнього середовища та проводить поступову, але ефективну екологічну політику. Сьогодні значно збільшилася частка фінансування й надання технічної та експертної допомоги Україні через велику кількість різноманітних екологічних програм, спрямованих не тільки на прискорення євроінтеграції, а й на покращення охорони навколишнього середовища та екологічного стану в країні в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Діденко О.А. Методологічні основи екологізації природокористування. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2002. № 2, Ч. 2. С. 91–95.
2. Івасечко О. Співпраця України та Європейського Союзу в галузі охорони довкілля. Львів : Національний університет "Львівська політехніка", 2012. URL: http://vuzlib.com.ua/articles/book/38802-Sp%D1%96vpra%D1%81ja_ukra%D1%97ni_ta_%D1%94vro/1.html
3. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
4. Наместнік В.В. Реформування економічної сфери в Україні. Державно-управлінські студії. 2017. № 2. URL: <http://www.dus.nayka.com.ua/?op=1&z=16>
5. Оцінка екологічної складової двостороннього співробітництва між Україною та ЄС / під ред. Н. Андрусевич. Львів, 2013. 202 с.
6. Яценко Л. Напрямки державної політики щодо екологізації національної економіки. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/807>
7. Потапенко В.Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах зеленої економіки: монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. Є.В. Хлобистова. Київ : НІСД, 2012. 360 с.
8. Горохова В. С. Імперативи формування природозбережної моделі економічного розвитку. Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного оподаткування в Україні : монографія / за заг. ред. Покатаєвої О. В., Кучерової Г. Ю. Запоріжжя : КПУ, 2014. С. 59–79.

REFERENCES:

1. Didenko O.A. (2002), Metodolohichni osnovy ekolohizatsii pryrodokorystuvannia. Visnyk Akademii pratsi i sotsial'nykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy. № 2, Ch. 2. pp. 91–95.
2. Ivasechko O. (2012), Spivpratsia Ukrainy ta Yevropejs'koho Soiuzu v haluzi okhorony dovkillia. L'viv. Available at: http://vuzlib.com.ua/articles/book/38802-Sp%D1%96vpra%D1%81ja_ukra%D1%97ni_ta_%D1%94vro/1.html
3. Osnovni zasady (stratehiia) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2020 roku : Zakon Ukrainy vid 21.12.2010 r. № 2818-VI. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
4. Namestnik V.V. (2017), Reformuvannia ekonomichnoi sfery v Ukraini. Derzhavno-upravlins'ki studii. № 2. Available at: <http://www.dus.nayka.com.ua/?op=1&z=16>
5. Otsinka ekolohichnoi skladovoi dvostoronn'oho spivrobitnytstva mizh Ukrainoiu ta YeS (2013) / pid red. N. Andrusevych. L'viv. 202 p.
6. Yatsenko L. Napriamky derzhavnoi polityky schodo ekolohizatsii natsional'noi ekonomiky. Analitichna zapyska. Available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/807>
7. Potapenko V.H. (2012), Stratehichni priorytety bezpechnoho rozvytku Ukrainy na zasadakh zelenoi ekonomiky: monohrafiia / za nauk. red. d.e.n., prof. Ye.V. Khlobystova. Kyiv. 360 p.
8. Horokhova V.S. (2014), Imperatyvy formuvannia pryrodoberezhnoi modeli ekonomichnoho rozvytku. Suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku ekolohichnoho opodatkuvannia v Ukraini. Zaporizhzhia, pp.59–79.

Seleznova Olena
PhD (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of National Economics,
Marketing and International Economic Relations
Classic Private University

FEATURES OF COLLABORATION OF UKRAINE WITH EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF GUARD OF ENVIRONMENT

Formulating the goals of the article. The aim of the article is to define the characteristics of the modern EU-Ukraine cooperation in the sphere of environmental protection, which will assess the ecological component of the bilateral cooperation between Ukraine and the EU.

Methodology. The modern process of greening economic processes is characterized by the establishment of new values in the traditional regulators of economic relations in society, the communicative exchange world and ecological heritage of different cultures for the conditions of globalization. Special attention within the bilateral cooperation on the implementation of environmental agreements. Today environmental policy is no longer perceived as an additional, but seen as an integral part of the decision-making process in the economy.

Results. The General level of adaptation of legislation to the EU amounts to 84%, but its effectiveness and real implementation of weightless for development of national economy. The reason for this situation is the lack of a systematic approach to policy formation and implementation of socio-economic development, in particular the inadequacy and inconsistency of regulatory framework; limited financial resources and lack of transparency and oversight of their use; the low level of ecological culture and consciousness of society.

All researched aspects characterize the low ecological culture in the State. The urgent need for awareness of the society and activating environmental activities in the state contributed to the extremely difficult situation of the ecosystem, but compared with the beginning of the development and environmental activities for the period from 1992 to today positive changes have occurred in the direction of ecological development of the national economy.

Practical implications. Practice of the EU demonstrates a wide range of methods and tools of environmentally sound processes that enable you to choose the right tools with maximum relevance to the conditions of the national economy and modern ecological state.

Value (originality). Taking into account the achieved level and nature of the EU-Ukraine bilateral relations and their prospects, it can be argued that the country deepens cooperation with the European Union in the field of the environment and the gradual, but effective environmental policy. Today significantly increased the share of the funding and provision of technical and expert assistance to Ukraine through a large number of various environmental programs aimed not only at the acceleration of European integration, but also to improve the environmental environment and the environmental situation in the country as a whole.